

Vreemd is ten slotte dat een auteur over Oranje Granvelle ervan beschuldigt dat deze soms iemand prijst in zijn brieven en dezelfde persoon dan later weer bekritiseert. Is de Zwijger hierin niet de grote meester? Maar dan klinkt er bij Klink een ander geluid: 'Vanzelfsprekend toont hij [Oranje] voorlopig aan de landvoogdes een heel ander gezicht' (276). Hoeveel gezichten bezat Oranje eigenlijk?

R. P. Fagel

P. van Kessel, E. Schulte, ed., *Rome * Amsterdam. Two growing cities in seventeenth-century Europe* (Amsterdam: Amsterdam university press, 1997, xxiv + 333 biz., f89,50, ISBN 90 5356 222 2).

Met dit boek is niets mis. En toch zijn er vragen te stellen. Er is niets mis mee in de zin dat het niet minder dan 24 stuk voor stuk uitstekende tot interessante bijdragen bevat over twaalf aspecten van het stedelijk leven in — telkens om beurten — Amsterdam en Rome tijdens de zeventiende eeuw. De thema's lopen zover uiteen als het beeld van de stad, het territoir, de bevolking, huishouden en gezin, voedselbevoorrading, immigratie en integratie, de joodse gemeenschap, criminaliteit en bestraffing. De auteurs zijn stuk voor stuk experts op hun gebied en vaak dus bekende namen (Sonnino, Van Deursen, Jonathan Israel, Van Nierop, Haks, Nusteling, Spezzaferro, Andretta, Groppi, Groenveld, Faber, Di Sivo, Foa, Reinhardt, Kistemaker, Dudok van Heel, Bevilacqua en nog anderen). De uitgevers Van Kessel en Schulte leggen op alle mogelijk controleerbare aspecten van zo'n publicatie eer in met het door hen afgeleverde product: de afbeeldingen zijn rijkelijk en vaak ook functioneel aanwezig (zij het soms wat donker afgedrukt), de grafieken zijn duidelijk getekend, een prettig leesbare letter werd gekozen, de lay-out is van hoge kwaliteit. Een boek als het onderhavige is een mooi bezit en ik ben dus verheugd het te mogen bespreken. Het Nederlands Instituut te Rome, dat kennelijk als stimulator achter dit project optrad, valt te prijzen en te complimenteren.

De bedenkingen komen mijns inziens pas, wanneer de vraag wordt gesteld voor wie dit boek bedoeld is. Kennelijk niet voor de wetenschapper. Historici zullen weinig nieuws in deze opstellen vinden. Bestaande kennis werd samengebracht, leemten daarin gesignaleerd. Verwijzingen naar archivalia komen dan ook nauwelijks voor. Dat houdt niet in dat de samenvattingen van aanwezige kennis in alle gevallen van gebrek aan originaliteit getuigen, maar het blijven compilaties. Het is in feite een leesboek, dat niet direct van de plank zal worden gehaald voor het plaatsen van een verwijzing. De paarsgewijze ordening met telkens een opstel over hetzelfde onderwerp voor iedere stad zou aanleiding hebben kunnen zijn voor een comparatieve aanpak. Maar een uitzondering — zoals die van Nussdorfer en Van Nierop over het volk en zijn bestuurders — daargelaten, is zelfs van een aanzet daartoe weinig te bespeuren. Dus ook langs die weg is er voor de wetenschap geen winst geboekt.

Maar het willen produceren van een leesboek is geen laakbare zaak. Integendeel. En zoiets mag terecht ondersteund worden dooreen soort 'ten geleide', dat de burgemeesters Rutelli en Patijn het boek meegaven. Maar of het voor de verkoop veel zal uitmaken waag ik te betwijfelen. Te veel bijdragen zijn zó weinig opwindend van inhoud en literaire presentatie, dat dit mij geen boek lijkt dat een mond-tot-mondreclame zal krijgen. Waar dat ontbreekt moet met een verkoop in honderdtallen en niet in duizendtallen gerekend worden.

Wanneer dat het geval is, is de opzet mislukt. De wetenschap zit niet op zo'n publicatie te wachten, en het brede publiek ontgaat het. De keuze van de Engelse taal is nog een extra belemmering. Hoe is het mogelijk dat een boek, waarvan het manuscript grofweg voor 50% in

het Italiaans en 50% in het Nederlands aangeleverd zal zijn, ten slotte in het Engels in de boekhandel ligt, terwijl het bedoeld is voor de geïnteresseerde leek in Nederland en in Italië? Met hetzelfde vertaal- en correctiewerk had men over twee manuscripten kunnen beschikken, een Italiaans- en een Nederlandstalig. Natuurlijk betekent dat één typografische productie extra. Maar de verkoopkansen zouden mijns inziens voor iedere productie apart aanzienlijk groter geweest zijn dan deze Engelstalige in Nederland en Italië tezamen geteld zal kennen.

Daarmee ben ik dan weer terug bij mijn openingszinnen. 'Met dit boek is niets mis. En toch zijn er vragen te stellen'. Dat slaat dus op de culturele functie en de marketing van dit boek.

A. M. van der Woude

J. L. Blussé, e. a., ed., *De dagregisters van het kasteel Zeelandia, Taiwan, 1629-1662*, III, 1648-1655 (Rijks geschiedkundige publicatiën. Grote serie CCXXXIII; Den Haag: Instituut voor Nederlandse geschiedenis, 1996, xxii + 670 blz., f120,-, ISBN 90 5216 084 8).

Dit is alweer het derde deel in een serie bronnenpublicaties, die uiteindelijk vier delen zal omvatten. Het is het resultaat van de werkzaamheid van drie redacteurs en een redactie-assistent. Het project Dagregister Zeelandia als zodanig kent een ruime institutionele ondersteuning. Behalve door de Rijksuniversiteit Leiden wordt het gesteund door twee Taiwanese instellingen: de Chiang Ching Kuo foundation for international scholarly exchange en het Institute of Taiwan history-Academia Sinica. Deze internationale ondersteuning is een erkenning van het feit dat VOC-bronnen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de reconstructie van de vroegmoderne geschiedenis van menig land in Azië. Een dergelijke positieve benadering van VOC-bronnen is in Azië evenwel niet vanzelfsprekend. Het is nog niet zo lang geleden dat in overleg op hoog niveau over wetenschappelijke samenwerking tussen Nederland en Indonesië een voorstel tot hervatting van de uitgave van het dagregister van Batavia door de Indonesische zijde van tafel werd geveegd met het argument dat de inhoud te veel over Nederlanders zou gaan. Dit was overigens niet de mening van de Indonesische historici, maar hun stem woog destijds niet zwaar genoeg om het tij te keren.

De dagregisters danwei de dagelijkse aantekeningen van het VOC-bestuur te Zeelandia geven informatie over tal van onderwerpen. Binnen de stortvloed aan informatie zijn echter drie hoofdthema's te onderscheiden. Het eerste thema is het reilen en zeilen van de VOC zelf, met name de moeilijkheden die het bestuur ter plaatse ondervond om in contact te blijven met haar vertegenwoordigers in het binnenland en met VOC-posten in andere delen van Azië. Die moeilijkheden sprongen gedeeltelijk voort uit het feit dat het Taiwans Kanaal, de toegang tot Kasteel Zeelandia, dichtslibde. Verder eisten de tropische wervelstormen, waar de Zuid-Chinese Zee berucht om is, regelmatig hun tol onder de vaartuigen van de VOC. De twee andere thema's hebben niet zozeer betrekking op interne VOC-zaken en zijn bij uitstek van belang voor het schrijven van de niet-Westerse geschiedenis van dit gebied, namelijk de handel en scheepvaart van Chinezen en het bestuur over de inheemse Taiwanese en de Chinese migranten.

De dagregisters zijn zeer systematisch in het weergeven van de aankomst en het vertrek van Chinese jonken van en naar het vasteland van China. Daarbij wordt niet alleen het aantal opvarenden maar ook de samenstelling van de vracht vermeld. Dit is voer voor *number-crunchers* onder historici. Op basis van deze informatie is een oorspronkelijke reconstructie van een Aziatische handelsgeschiedenis mogelijk. De redacteurs hebben het de gebruikers hier zeer gemakkelijk gemaakt door ieder afzonderlijk bestanddeel van de lading apart in de index op te nemen. De Chinese migranten op Taiwan hadden het in deze jaren behoorlijk